

Emlékezés Buday Lászlóra (1873-1925), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering László Buday (1873-1925), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Buday László, a jeles statisztikus, egyetemi tanár Pécsen született 1873. október 27-én. Fiatalon, 52 éves korában, 1925. március 7-én hunyt el Budapesten.

Buday Lászlót a Magyar Tudományos Akadémia 1914. május 7-én választotta levelező tagjává. Akadémiai székfoglaló előadását 1915. január 11-én „Népünk műveltsége” címmel tartotta. Az előadás teljes terjedelemben a Budapesti Szemlében még ebben az évben nyomtatásban is megjelent. A székfoglaló előadás szövege kivonatolt formában az Akadémiai Értesítő 1915. évi kötetében került közzétételre.

A tízgyermekes családból származó Buday László édesapja Buday Béla, a pécsi káptalan uradalmi mérnöke, édesanyja pedig Kelemen Tekla volt. Említést érdemel, hogy idősebb testvére Buday Kálmán (1863-1937) orvos, patológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja volt.

Buday László középiskolai tanulmányait szülővárosában, a pécsi ciszterci főgimnáziumban végezte. Gimnazista korában elsősorban az irodalom iránt érdeklődött. Igen fiatalon, 15 éves korától kezdve költeményei is jelentek meg helyi lapokban.

A gimnáziumot 1891-ben végezte el, ezután Budapesten folytatta tanulmányait joghallgatóként. A budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán 1897-ben szerzett államtudományi doktorátust. Még ugyanebben az évben letette a statisztikai szakvizsgát is.

Egyetemi évei alatt több újságnak is dolgozott. Az Ország-Világ segédszerkesztője volt két éven át, 1896 és 1897-ben. Munkatársa volt Fővárosi Lapoknak is. 1894-ben jelent meg első, önálló verseskötete. A következő évben, 1895-ben pedig „A reformátor” című regénye jelent meg nyomtatásban.

1897-ban lett a Központi Statisztikai Hivatal tisztviselője. A Központi Statisztikai Hivatalban aktívan részt vett az 1897. évi szervezeti reform és az 1898. évi első hivatali munkaterv kidolgozásában. Az 1900. évi országos, a Magyar Királyság egész területére kiterjedő népszámlálás lebonyolítását és eredményeinek közlését is ő vezette.

A XX. század első évtizedében munkaszeretetének és kivételes szorgalmának köszönhetően már jelentős tudományos munkásságot tudott felmutatni. 1901-ben „A m. kir. központi statisztikai hivatal adatgyűjtéseinek magyarázata” című munkájában összefoglalta a hivatalos statisztikai adatgyűjtéssel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat, ismereteket mindazok számára, akik statisztikai szolgálatban dolgoznak.

1911-ben pedig Buday László szerkesztésében jelent meg „A m. kir. központi statisztikai hivatal munkássága (1871-1911)” című kötet. Az 1910. évi országos népszámlálás megszervezése és előkészítése szintén az ő felelős, hozzáértő irányítása alatt folyt.

1914-ben, Vargha Gyula (1853-1929), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja távozását követően, aki ebben az évben a kereskedelemügyi minisztérium politikai államtitkára lett, a Központi Statisztikai Hivatal aligazgatójává nevezték ki. 1914. augusztus 1-jén, Hajdú László (1859-1914) váratlan halála után, Hajdú László mindössze két héten át volt Vargha Gyula utódként igazgató, a Központi Statisztikai Hivatal igazgatója lett, miniszteri tanácsosi rangban. Ezt a funkcióját 1920-ig töltötte be. 1918 és 1920 között helyettes államtitkárként töltötte be az igazgatói funkciót.

A Központi Statisztikai Hivatal igazgatójaként tervei, elképzelései tekintélyes hányadát sajnos nem tudta megvalósítani, mivel az első világháború miatt a tisztviselők többsége katonai szolgálatot teljesített. Ebből adódóan az adatfelvételek és azok feldolgozása során komoly nehézségek jelentkeztek.

A háború alatt fő munkája egy a magyarországi nemzetiségi viszonyokat bemutató térképsorozat előkészítése volt, ennek során gróf Teleki Pállal működött együtt. Az első világháború után a Központi Statisztikai Hivatal számára az adatgyűjtő munka szinte lehetetlenné vált, végül 1919-ben kezdtek megjelenni a háború alatt ki nem adott munkák. Buday László ekkor elsősorban a béketárgyalások anyagaival foglalkozott. Legfőbb eredménye kétségtelenül az volt, hogy 1920-ban a népszámlálást le tudták bonyolítani az igen nehéz körülmények ellenére.

1920-ban a budapesti Műegyetem statisztikai és alkalmazott közgazdaságtani tanszékének vezetője lett.

1921-ben jelent meg élete fő műve, a „Megcsonkított Magyarország”, mely igen gyorsan a háború utáni időszak egyik legnagyobb könyvsikere lett. Ezt a művet a Magyar Tudományos Akadémia a tekintélyes Lévy-díjjal jutalmazta. A könyv átfogó képet ad azokról a területi, etnikai, gazdasági és kulturális veszteségekről, amelyek a Trianoni Békeszerződés alapján Magyarországot érték. A mű idegen nyelveken, így angolul, franciául és németül is megjelent. Az idegen nyelvű kiadások külföldön komoly figyelmet keltettek szakmai körökben.

1923-ban jelent meg „A statisztika elmélete és története” című műve. A „Magyarország küzdelmes évei” című munkája ugyancsak ebben az esztendőben jelent meg. E munkája a „Megcsonkított Magyarország” kiegészített, a háború utáni évek adatait is tartalmazó kiadása volt.

Buday László 1922-ben megalapította a Magyar Statisztikai Társaságot, mely szervezet a tudomány hazai művelőinek összefogását szolgálta. A Magyar Statisztikai Társaság elnöki tisztségét egészen 1925-ben bekövetkezett haláláig töltötte be.

Szerkesztője volt továbbá a Revue de la Société Hongroise de Statistique-nek. Ebben a folyóiratban rendszeresen jelentek meg francia nyelven szemlék, melyeket Buday László szerkesztett.

Buday László szerkesztette 1922 és 1924 között a Közgazdasági Szemlét is.

Nemzetközi szinten is elismerték munkáját, tagja volt a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek, továbbá svájci és német statisztikai társaságoknak. Közéleti tevékenységét illetően említést érdemel, hogy az első világháborút követően, 1918 novemberében megalakult Területvédő

Liga (TEVÉL) – teljes nevén: Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája – elnökségi tagjának választották.

Buday László pécsi szülőházán emléktáblát helyeztek el. Halálának 75. évfordulóján, 2000. március 7-én pedig utcát neveztek el róla a fővárosban.

Buday László igen széles spektrumú, nemzetgazdasági, demográfiai és gazdaságstatisztikával foglalkozó munkái hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt ma is figyelmet érdemelnek.

Buday László főbb munkái

Nemzetközi Statisztikai Intézet Budapesten. Közgazdasági Szemle 25 (1901); A statisztika nemzetközi művelése, Közgazdasági Szemle 36 (1912); A statisztika újabb problémái - A Nemzetközi Statisztikai Intézet Bécsben. Közgazdasági Szemle 38 (1914); Népünk halandósági viszonyai. Akadémiai értesítő 28 (1917); A megcsönkített Magyarország. Budapest, 1921.; Agrárpolitika, Budapest, 1922.; Agrárstatisztika. Közgazdasági Szemle 46 (1922); Nemzetközi Statisztikai Intézet Brüsszelben. Magyar Statisztikai Szemle 1923.; La Hongrie après le traité de Trianon. Párizs, 1922.; A statisztika elmélete és története. Budapest, 1922.; Magyarország küzdelmes évei. Budapest, 1923.; A statisztika munkaköre. Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből 2. 7. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1923. és Buday László hátramaradt írásai. Budapest, 1935.

Felhasznált irodalom

Heller Farkas: Buday László. Budapesti Szemle 1925.; Kovács Alajos: Buday László emlékezete. Magyar Statisztikai Szemle 1925.; Laky Dezső: Buday László élete és munkássága. Közgazdasági Szemle 1925.; Thirring Lajos: Néhány adat Buday László munkáságáról és irodalmi hagyatékáról. Magyar Statisztikai Szemle 1927.; Laky Dezső: Emlékbeszéd Buday Lászlóról. Magyar Statisztikai Szemle 1928.; Kovács Alajos: Buday László I. tag emlékezete. Budapest, 1935.; Krassó Sándor: Dr. Buday László. Pécsi Műszaki Szemle 1981.; Körmendi Gábor: Buday László műveinek válogatott bibliográfiája. Budapest: KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat 1988.; Németh Zsolt: Buday László élete és munkássága. Pécsi szemle 13 (2010); Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig. (főszerk. Rózsa D.) Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, Budapest, 2014.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu